

OZOD SHARAFIDDINOV: MILLIY TANQIDCHILIKNING YANGI UFQLARINI OCHGAN OLIM.

Farg'ona davlat universiteti

filologiya fakulteti 4– bosqich talabasi

Nabiqo'ziyeva Sevarabonu

Annotatsiya:

Ushbu maqolada XX asr o'zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligining yirik namoyandasi, O'zbekiston Qahramoni Ozod Sharafiddinovning serqirra ijodiy faoliyati atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqotda olimning adabiy jarayonga kirib kelishi, xususan, 50-yillardan boshlab o'zbek she'riyatidagi turg'unlik va "konfliktsizlik" nazariyasiga qarshi mardona chiqishlari, lirikani tahlil qilishning yangicha metodologiyasini yaratgani yoritilgan. Maqolada munaqqidning badiiy asarni baholashdagi asosiy mezonlari — haqqoniylik, milliy ruh va estetik barkamollik tamoyillari ochib beriladi. Shuningdek, Ozod Sharafiddinovning mustabid tuzum davrida qatag'on qilingan jadid adiblari (Cho'lpon, Fitrat, Qodiriy) merosini oqlash va xalqqa qaytarishdagi jasorati, "Jahon adabiyoti" jurnali orqali milliy tafakkurni dunyo durdonalari bilan boyitishga qo'shgan hissasi ilmiy dalillar asosida ko'rsatib o'tilgan. Xulosada olimning bugungi o'zbek tanqidchiligi maktabi shakllanishidagi o'rnini va uning ma'naviy merosining yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati bayon etiladi.

Kalit so'zlar: Ozod Sharafiddinov, adabiy tanqidchilik, munaqqid, o'zbek adabiyotshunosligi, badiiy mahorat, estetik mezon, lirik tahlil, "Zamon. Qalb. Poeziya", adabiy portret, jadidshunoslik, ilmiy jasorat, badiiy haqiqat, milliy istiqlol g'oyasi, "Jahon adabiyoti", tarjima san'ati, murtadlik va e'tiqod, ijodiy meros, adabiy jarayon, yangicha tafakkur, ma'naviy me'zon.

Kirish

O‘zbek adabiy tanqidchiligi tarixida Ozod Sharafiddinov nomi nafaqat olim, balki adabiy tafakkur taraqqiyotini yangi bosqichga ko‘targan islohotchi sifatida e‘tirof etiladi. Uning ilmiy merosi adabiy asarlarni baholashda biryozlama mafkuraviy qarashlardan voz kechib, badiiylik, haqqoniylik va milliy manfaatlarni birinchi o‘ringa qo‘yganligi bilan ahamiyatlidir. Ushbu maqolada olimning serqirra faoliyati, uning o‘zbek tanqidchiligi maktabini shakllantirishdagi o‘rni va ilmiy tamoyillari tahlil qilinadi.

Hayot Yo‘li va Ilmiy Faoliyatining Shakllanishi

Ozod Sharafiddinov 1929-yilda Qo‘qon yaqinidagi Oxunqaynarda dunyoga keldi. Uning ilmiy salohiyati yoshligidanoq namoyon bo‘lib, Toshkentdagi 14-o‘rta maktabni oltin medal bilan tamomladi. Keyinchalik O‘rta Osiyo davlat universiteti (hozirgi O‘zMU) hamda Moskvadagi Jahon adabiyoti institutida tahsil olib, o‘zbek dostonchiligi bo‘yicha nomzodlik dissertatsiyasini himoya qildi.

Olimning faoliyati faqat nazariya bilan cheklanib qolmadi. U uzoq yillar universitetda dars berish bilan birga, “Sharq” matbaa konserni, “Tafakkur” va “Jahon adabiyoti” kabi nufuzli jurnallarda rahbarlik lavozimlarida ishlab, milliy jurnalistika va tarjimonlik san’atiga ham katta hissa qo‘shdi.

Adabiy Tanqidchilikdagi Tamoyillar

Ozod Sharafiddinov tanqidchilikni shunchaki xato qidirish emas, balki “ijodni anglash baxti” deb bildi. Uning tanqidiy uslubiga quyidagi jihatlar xos edi:

Badiiylik va Haqiqat Mezoni: Olim asarni tahlil qilganda, uning siyosiy qolipga tushishiga emas, balki inson ruhiyatini qanchalik ochib berganiga va badiiy mahoratiga e‘tibor qaratdi.

Munaqqidlik Jasorati: Sho‘ro davri tazyiqlariga qaramay, u Cho‘lpon, Fitrat va Abdulla Qodiriy kabi “qora ro‘yxat”ga tushgan adiblar merosini oqlash va xalqqa qaytarish uchun kurashdi.

Janrlar xilma-xilligi: Uning qalamiga mansub adabiy portretlar, muammoli maqolalar va monografiyalar o‘zbek tanqidchiligining oltin fondidan joy oldi. Ayniqsa, “Zamon. Qalb. Poeziya” (1962) kitobi o‘z davrida she’riyatga yangicha nigo bilan qarashda inqilobiy qadam bo‘ldi.

Lirika va Badiiy Portret Ustasi

Olimning tanqidchilik mahorati uning “Lirika haqida mulohazalar” hamda “Qalbimizga yaqin shoira” (Zulfiya haqida) kabi maqolalarida yorqin namoyon bo‘ladi. U Maksud Shayxzoda, G‘afur G‘ulom, Mirtemir kabi ulkan ijodkorlar asarlaridagi lirik qahramon olamini chuqur tahlil qildi. Uning tahlillarida “konfliktsizlik nazariyasi” kabi sun’iy to‘siqlar rad etilib, hayotiy ziddiyatlar va insoniy darding badiiy ifodasi birinchi o‘ringa chiqdi.

Shuningdek, uning “Adabiy etudlar” va “Talant — xalq mulki” to‘plamlari yosh ijodkorlar uchun haqiqiy mahorat maktabi vazifasini o‘tadi. Olim yosh munaqqidlar va adiblarga nisbatan hamisha talabchan, ammo g‘amxo‘r ustoz sifatida gavdalandi.

Mustaqillik Yillari va Ma’naviy Meros

Mustaqillik yillarida Ozod Sharafiddinovning faoliyati yangi bosqichga ko‘tarildi. U milliy istiqlol g‘oyalarini targ‘ib qilishda, jahon adabiyoti durdonalarini o‘zbek tiliga o‘girishda (masalan, L. Tolstoyning “Iqornoma”si) fidoyilik ko‘rsatdi. Uning ilmiy va ijtimoiy xizmatlari davlatimiz tomonidan munosib taqdirlanib, olim “O‘zbekiston Qahramoni” unvoni va “Buyuk xizmatlari uchun” ordeni bilan taqdirlandi.

"Zamon. Qalb. Poeziya" (1962)

Bu asar nafaqat Ozod Sharafiddinov ijodida, balki butun o‘zbek tanqidchiligi tarixida burilish nuqtasi bo‘lgan.

Xulosa

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, Ozod Sharafiddinov o‘zbek adabiy tanqidchiligini quruq sxemalardan xalos etib, unga jonli ruh va insoniy qiyofa baxsh etdi. Uning asarlari bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotmagan bo‘lib, adabiyotshunoslik fani talabalari va keng kitobxonlar ommasi uchun ma‘naviy mayoq bo‘lib xizmat qilmoqda. Olim ta‘kidlaganidek, tanqidchi — bu adabiyot maydonidagi adolat tarozisidir va u bu tarozini hamisha to‘g‘ri tutishga intildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O. Sharafiddinov. Tanqid va tafakkur. – Toshkent: Sharq, 1998.

O. Sharafiddinov. Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2004.

I. G‘afurov. Adabiy tanqid nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2005.